

daugiausia buvo einama kategorijų tyrinėjimo keliu. Tai irgi būtina kaip pardušiamasis darbas. Laikas jau būtų kategorijų tyrinėjimus pajungti konkrečioms ir aktualioms marksistinės etikos problemoms spręsti. Diskusijose kalbėjo A. Varanavičius, E. Krakauskas, J. Morkūnienė, S. Rudzevičius.

Pranešimai, perskaityti konferencijoje, palietė nemažą aktualių teorinių ir praktinių šiuolaikinės etikos problemų, kurias ateityje dar laukia gilaus ir nuodugnaus studijavimo.

A. Rybelis

TARYBINĖ LIAUDIS — NAUJA ŽMONIŲ BENDRIJA

TSKP XXIV suvažiavime buvo pažymėta, kad tarybinės liaudies, kaip naujos istorinės žmonių bendrijos, problema yra mažai tyrinėta. Todėl Vilniaus aukštosios partinės mokyklos vyr. dėstytojas Anatolijaus Smirnovo filosofijos mokslų kandidato laipsnio disertacija „Tarybinė liaudis ir socialistinės nacijos kaip jos sudėtinės dalys“¹, apginta Maskvoje, Aukštojoje partinėje mokykloje prie TSKP CK, yra aktualus ir reikšmingas mokslinis darbas.

Disertacijoje nagrinėjama, kaip formuojasi nauja istorinė žmonių bendrija — tarybinė liaudis, koks ryšys tarp tarybinės liaudies ir tarybinių socialistinių nacijų kaip jos sudėtinų dalių, jų vaidmuo ir vieta komunizmo statyboje. Ši problema analizuojama ir teoriniu, ir metodologiniu požiūriais. Daugelis teorinių apibendrinimų daroma, remiantis lietuvių socialistinės nacijos formavimosi tarybinės liaudies sudėtyje proceso analize. Pirmasis disertacijos skyrius „Tarybinė liaudis — klasių ir nacijų socialistinė bendrija“, skirtas tarybinės liaudies atsiradimo ir formavimosi proceso analizei bei socialinei charakteristikai.

Tarybinė liaudis, kaip nauja socialinė bendruomenė, disertacijoje analizuojama trimis aspektais. Socialinės struktūros požiūriu tarybinę liaudį sudaro klasės, nacijos, profesinės, amžiaus, išsilavinimo ir kitos grupės. Tačiau dabartinėmis sąlygomis svarbiausia jos sudėtinė dalis yra klasės ir nacijos. Todėl tarybinė liaudis analizuojama ir kaip klasių bei kitų socialinių grupių bendrija, ir kaip internacionalinė socialistinių nacijų ir tautybių bendrija. Šie du tyrinėjimo aspektai iš tikrųjų apibūdina socialinį reiškinį. Kiek plačiau disertacijoje nagrinėjamas tarybinės liaudies klasinio ir nacionalinio bendrumo dialektinis ryšys. Disertanto nuomone, svarbesnis yra klasinis bendrumas. Darbininkų klasė — nuosekliausia internacionalinių, bendraliaudinių interesų reiškėja, nes jos klasiniai interesai labiausiai sutampa su bendraliaudiniai. Todėl, kaip pažymėjo TSKP XXIV suvažiavimas, darbininkų klasės socialistinių interesų ir komunistinių idealų pagrindu vis labiau stiprėja tarybinės visuomenės vienybė. Klasinė pozicija, sprendžiant nacionalinius uždavinius, yra svarbiausia nacionalinių atgyvenų įveikimo, nuoseklaus socialistinio internacionalizmo principų įgyvendinimo, tolesnio daugiatautės tarybinės liaudies vienybės stiprinimo garantija.

Toliau disertantas nagrinėja tarybinės liaudies vietą socialistinėje visuomenės raidoje. Ši analizė grindžiama TSKP XXIV suvažiavimo išvada apie tai, kad „Socializmo kūrimo metais mūsų šalyje susiformavo nauja istorinė žmonių bendruomenė — tarybinė liaudis“². Vadinas, negalima atplėsti tarybinės liaudies nuo jos istorinių pirtakų, bet, antra vertus, negalima nematyti ir jos kokybinių skirtumų nuo antagonistinės visuomenės liaudies. Tarybinė liaudis yra naujas istorinis liaudies socialinės bendruomenės tipas, kokio dar nėra buvę istorijoje.

¹ A. С. Смрнов, Советский народ и социалистические нации как его составные части, Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук, М., 1971.

² TSKP XXIV suvažiavimo medžiaga, V., 1971, p. 69.

Trečias analizės aspektas yra bendrybės ir ypatingybės santykis kategorijoje „tarybinė liaudis“. Jeigu ji yra dėsningas socializmo statybos rezultatas, tai panašios į ją bendruomenės neišvengiamai turi susiformuoti socialistinėse šalyse, taip pat visoje pasaulinėje socializmo sistemoje. Todėl reikalinga tokia kategorija, kurios turinys išreikštų bendrus tarybinės liaudies ir kitų socialistinių šalių liaudies bruožus. Tam tikslui galėtų tikti kategorija „socialistinė liaudis“. Kiekvienoje socialistinėje šalyje formuojasi konkrečios socialistinės liaudies formos. Taigi tarybinė liaudis laikytina pirmąja istorine socialistinio tipo liaudies forma. Ji yra vienybė *bendrybės*, apspręstos bendrų socialistinės revoliucijos ir socializmo statybos desningumų, ir *ypatingybės*, apspręstos socializmo statybos specifikos TSRS.

Remdamasis šiomis idėjomis, disertantas siūlo tokį tarybinės liaudies apibrėžimą: „Tarybinė liaudis — tai pirmoji socialistinio tipo liaudies istorinė forma, susiformavusi daugianacionalinėje šalyje socializmo pakeistų klasių ir nacijų pagrindu, kuriame lemiamas vaidmuo priklauso klasiniams santykiams“³. Laikydamas šio tarybinės liaudies supratimo, autorius mūsų šalies nacijas traktuoja kaip sudėtinės tarybinės liaudies dalis.

Antrame skyriuje „Socialistinės nacijos — struktūriniai tarybinės liaudies elementai“ disertantas mėgina pagrįsti metodologinį nacijų tipizacijos pagrindą ir prieina prie išvados, kad gamybinų santykių tipas nulemia ir nacijos tipą.

Siekdamas atskleisti kiekvienos nacijos nacionalumą, disertacijos autorius plačiai analizuoja konkrečius socialistinių nacijų (tame tarpe ir lietuvių) dvasinės kultūros reiškinius, jų psichinę sandarą, nacionalinę savimonę, parodo nacionalumo ir internacionalumo sąveiką, socialistinių nacijų suklestėjimo ir suartėjimo dialektiką.

Polemizuodamas su tyrinėtojais, kurie žiūri į nacijos psichinę sandarą tik kaip į savitą nacijos gyvenimo sąlygų, jos istorinės raidos ypatybių atspindį, disertantas ją nagrinėja kaip dialektinę bendrų visoms nacijoms ir specifinių konkrečios nacijos psichinių bruožų vienybę. O tai padeda išvengti nacionalinio nihilizmo ir nacionalinio ribotumo, vertinant nacijos psichinę sandarą.

Nacionalumo kaip nacionalinių ir internacionalinių bruožų vienybės analizė įgalina atskleisti socializmo tendencijas nacionalinių santykių vystymosi srityje. Socialistinių nacijų suklestėjimas iš esmės priklauso nuo nacionalinio specifinio vystymosi ir geriausių kitų nacijų pasiekimų aktyvaus panaudojimo, t. y. internacionalumo gausėjimo nacionalume. Todėl socialistinių nacijų suklestėjimas rodo ir jų suartėjimą. Nacionalinio vystymosi procese internacionalumas santykiškai auga greičiau, palyginti su nacionaline specifine dalimi. Nacijų suklestėjimas ir suartėjimas — tai dialektinė socializmo tendencijų vienybė, tačiau lemiamą iš jų yra nacijų suartėjimo tendencija, t. y. jų viso socialinio gyvenimo internacionalizavimo tendencija. Kaip tik šis procesas nulemia nacijų susiliejamą į benacionalinę žmoniją išsivysčiusios komunistinės visuomenės sąlygomis.

„Socialistinės nacijos“ sąvoka atspindi bendrą visoms socialistinėms šalims socialinį reiškinį. Todėl Tarybų Sąjungos nocijoms vadinti disertantas siūlo „tarybinės nacijos“ sąvoką. Tarybinės nacijos sudaro pirmąją istorinę socialistinių nacijų formą. Dabartinėmis sąlygomis jos yra labiausiai išsivysčiusi socialistinių nacijų forma, tiek savo gyvavimo laikotarpiu ilgumu, tiek išvystyto socializmo brandumu mūsų šalyje. Tarybinės nacijos yra daug platesnės socialinės bendruomenės — daugianacionalinės tarybinės liaudies — sudėtinės dalys. Todėl tarybinės nacijos, be specifinių nacionalinių, turi ir internacionalinių, bendratautinių bruožų. Jas sieja bendras valstybiškumas, politinių, ekonominių ir dvasinių interesų bendrumas, sudarytos palankios sąlygos keistis visapusiškomis materialinėmis ir dvasinėmis vertybėmis. Kas kiekvienoje jų internacionališka, visų pirma pasirei-

³ А. С. Смирнов, Советский народ и социалистические нации как его составные части, Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата философских наук, М., 1971, стр. 14.

kia bendraliaudine, tarybine forma. Nacionaliniai santykiai grindžiami moksliška leninine nacionaline politika, kurią įgyvendina Komunistų partija ir Tarybinė vyriausybė.

Remdamasis šia analize, disertacijos autorius pateikia tokį tarybinių nacijų apibrėžimą: „Tarybinės nacijos — tai pirma istorinė socialistinio tipo nacijų forma, kuri atsirado ir išsivystė, įgyvendinus socializmą TSRS. Jos yra sudėtinė tarybinės liaudies dalis ir todėl, be specifinių nacionalinių, turi ir bendraliaudinių bruožų. Ši forma susieta su kitomis socialistinėmis nacijomis pagrindinių politinių, ekonominių ir dvasinių interesų bendrumu“⁴.

A. Smirnovas disertacijai apskritai būdingas polemėnis pobūdis. Autorius pateikia daug naujų apibrėžimų, įtikinamai pagrindžia savo poziciją ginčijamais klausimais. Tačiau ne visi klausimai disertacijoje vienodai giliai analizuojami ir argumentuojami. Nagrinėdamas „Tarybinės liaudies“ sąvoką, autorius daugiau analizuoja ją kaip naują bendriją ir beveik nenagrinėja jos kaip socialinės bendrijos. Tačiau apskritai disertacija yra rimtas darbas, analizuojantis naują mūsų visuomenės raidos reiškinį — tarybinę liaudį.

Oficialieji oponentai filosofijos mokslų daktaras F. Konstantinovas ir filosofijos mokslų kandidatė A. Sercova teigiamai įvertino disertanto darbą, pabrėždami jo mokslinę ir praktinę vertę. Aukštosios politinės mokyklos prie TSKP CK Mokslinė taryba už darbą „Tarybinė liaudis ir socialistinės nacijos kaip jos sudėtinės dalys“ suteikė A. Smirnovui filosofijos mokslų kandidato laipsnį.

A. Steponavičius

EKONOMIKA IR POLITIKA

Mokslškai pagrįsto ekonomikos ir politikos santykio atskleidimas kiekvienu konkrečiu istoriniu laikotarpiu yra būtina efektyvios praktinės revoliucinės veiklos sąlyga.

Į naują mūsų šalies vystymosi etapą ir su tuo susijusius naujus ekonominius politikos tikslus atkreipė dėmesį TSKP XXIV suvažiavimas. Kita vertus, metodologinis ekonomikos ir politikos santykio pagrindimas įgalina mokslškai paaiškinti pasaulinės socializmo stovyklos ekonominių ir politinių sąlygų įvairumą, ekonomikos ir politikos santykio svarbumą. Marksistinėje filosofinėje ir sociologinėje literatūroje ekonomikos ir politikos santykio problema yra nagrinėta. Tais klausimais rašė A. Balychas, P. Gapočka, A. Frišas ir kiti. Tačiau jie savo darbuose daugiausia sprendžia konkrečias ekonomines bei politines problemas. Iki šiol dar nebuvo specialios, metodologinės studijos, apimančios visą šiuolaikinę ekonomikos ir politikos santykio problematiką. Šią spragą iš dalies užpildo Romualdo Dabkaus filosofijos mokslų kandidato laipsnio disertacija „Ekonomikos ir politikos santykis socializmo bei komunizmo statyboje“¹.

Bendrų metodologinių ekonomikos ir politikos santykio problemų nepaisymas kelia pavojų išpūsti politikos organizuojamąjį vaidmenį, įsigalėti subjektyvizmui, doktrineriškam avantiūrizmui, arba visiškai paneigti politikos organizuojamąjį vaidmenį ir absoliutiuoti ekonomikos poveikį. Abu nukrypimai stabdo efektyvų pažangos vystymąsi. Pagaliau nauji reiškiniai šiuolaikinio kapitalizmo ekonomikos vystymesi ir su tuo susijęs valstybės vaidmens didėjimas ekonominiame gyvenime skatina vis gilesnius ekonomikos ir politikos santykio metodologinius tyrimus.

Pirmajame disertacijos skyriuje — „Ekonominių ir politinių socialistinės revoliucijos prielaidų brendimas“ — disertantas parodo, jog utopinė socializmo koncepcija formuojasi

⁴ Ten pat, p. 23—24.

¹ R. Dabkus, Ekonomikos ir politikos santykis socializmo bei komunizmo statyboje, Filosofijos mokslų kandidato laipsnio disertacija, V., 1971, 186 p.